کەمانچە ڕەشەکە

هاشم سەڕاج

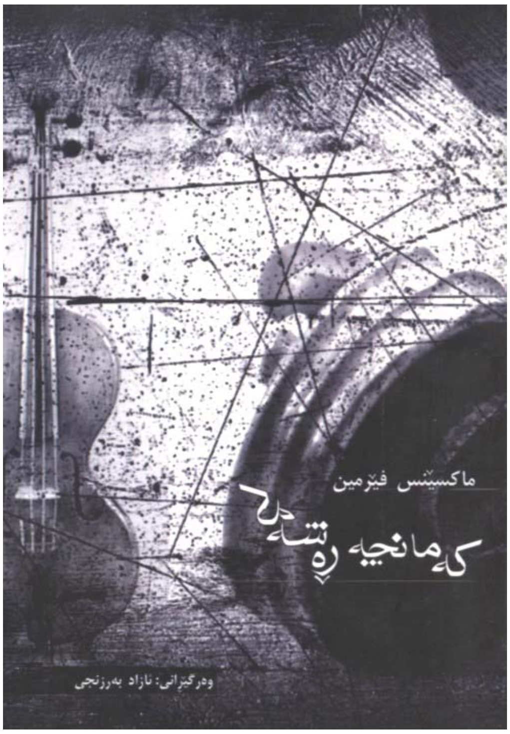

(یۆهانز کارلسکی) مانەندی موریدێکی ئەهلی دڵ بەردەوام چاوی ئەنوقێنێت و گوێی بۆ بێدەنگییەکی کش و ماتی (خامۆشیەکی ڕەها).. شل دەکات و (دواجار یۆهانز ئەو سەرچاوە ئیلهامە دەدۆزێتەوە کە بۆ نووسینی ئۆپێراکەی پێویستی بوو).. توخمگەلێکی هاوبەش و هەڵسوڕێن گیانبەخشی هەردوو نۆڤلێتی (بەفر)و (کەمانچە)ەن.. شەرابی (ساکی)و (گراپا) ئیقاعی (هایکۆ)و (موزیك).. سەمای ڕەنگەکان، ڕەگەزی عیشق و سرووش و نیگا، جواننووسی، سەمازانی، ڕەنگڕێژی، مۆسیقازانی، پیتی سەر لەوحی (طور)و کەمانچە ڕەشەکە، هەڵقولانی ڕووداوەکان لەتوێی سەردەمە کۆن و دێرینەکانەوە، (یۆکۆ)ی ساموراو (یۆهانز)ی سەرباز، (بەفر)ی پاکیزەو (کارلا)ی مادۆنا، سوزوکی مورشیدو (ئیراسمۆس)یش بەهەمان شێوە.. هەردوو تێکست واتا (بەفر)و (کەمانچە).. دوور نییە.. (بەخێوکەری هەنگ)یش وەك تەواوکەری سێینەکە.. لەهەمان بازنەی نووسراوە (مەکتوب).. قەدەرە گەمە سۆفیزمەکە تەواو بکەن گەمەیەك کە پابەندە بەچرکەساتی ئێستاوەو سەر بەقۆناخی ئێستەتیکییە (ئەو کەسەی لەم قۆناخەدا دەژی ئەوا لەئێستادا دەژی و هەمیشە بەدوای چێژا دەگەڕێت.. (دوا چێژی ڕۆحی و ئەپیکۆری).. هەروەها باشە لەجوانی و قەشەنگی و پاکی و خۆشیدا دەبینێت).. وەرگێڕی کوردی لەپێشەکیدا بەمشێوەیە لە(کەمانچە

ڕەشەکە) دەدوێت: (ئەگەر ڕۆمانی (بەفر) گەشتێکی فەنتازی بووبێت بەناو ڕەنگی سپیدا لەڕێی سپێتی بەفرەوە، ئەوا گەشتەکەی ئەمجارەی (فێرمین) بەناو ڕەنگی ڕەش و دنیا سیحراوییەکەی مۆسیقادایەلەڕێی (کەمانچەیەکی ڕەش)ەوە کە لەسەرەتادا وەك سیمبوڵی عیشقێکی گەورە خۆی ئەنوێنێت و لەکۆتاییشدا ئەگۆڕێ بۆ سیمبوڵی نەفرین و مەرگ)..

خوێنەر، لەڤینیسیاداو لەمیان ئاوازی (یۆهانز کارلسکی)و ئاوازی (ئیراسمۆس)ی کەمانچە سازو ئاوازی جەنگدا چلۆن گوێی بۆ (بێدەنگییەك) هەڵبخات کە وێڵ و سەرگەردانیەتی ئا لەو چرکە ساتەدا– جوانی شاری ڤێنیسیا).. باق و بریق و درەوشانەوەی.. جوانیەکە لەجیهانی مۆسیقاو سەماو شیعرو شێوەکاریدا دڵۆپە ئاونگیەکانی ڕۆح هەڵدەڕێژێت، لەیرە بزاڤو جووڵەی نووسین لەئەزەلەوە ئاوێزانی تێکستی (بەلەمی مەست)ی (ئارثر رامبۆ).. بووەو.. یا تەرمی سپی و ڕازاوەی (ئۆڤیلیا)یە کە (مەرگ) لەڕۆخ دەریایەکدا پێی پێدەکەنێت!.. (شارەکە لەکەشتییەکی گەورە دەچوو بەسەر ئاوی ئەستێرکەکانەوە بلەنگێتەوە بەڕاستی جوان بوو!).. (بەلاّم بەپێی قسەی ئەفسەرەکە خەریکە نوقم دەبێت، بێگومان ڕۆژێك دێت بەتەواوی لەبەرچاو ون دەبێت).. جەنگ جوانیەکان لەنێو دەبات، جەنگ ژیارە دێرینەکان هەڵدەوەشێنێت و جەنگ زەمەنەو (سۆپرانۆ)ی (کارلا)ش (لەهەمووشتێ ناخۆشتر ئەوەیە هەر لەیەکەم شەوی نەخۆشیەکەیەوە بەتەواوی دەنگیشی لەدەست داوە) یۆهانز لەسەرەتاوە بەهرەو تواناو جۆرێك لەشێتی تیابوو.. (بەیانییەکی هاوین لەباخەکانی تۆیلێری، کەمانچە ژەنێکی قەرەج بڕێك شادمانیی پێبەخشی و بۆ هەمیشە ژیانی ئەوی گۆڕی، یۆهانز لەنزیك کانییەکەوە سەرگەرمی یاری بوو کە لەپڕێکا کابرایەکی مووڕەش و ریشن لەلا ڕێیەکەوە پەیدابوو، وەستاو پاشان لەسەر زەوییەکە هەڵکورماو کەمانچەکەی لەجانتاکەی دەرهێنا. کابرای قەرەج هێند بالاّ زراڤ بوو کە کەمانچەکە لەنێو دەستەکانیدا لەیارییەکی منالاّنە دەچوو، کەمانچە ژەنەکە سەرەتا بەپێیەکانی ریتمێکی وەرگرت و پاشان ئاوازێکی هێند دڵڕفێنی ژەنی کە منالەکە دەمی داچەقی و بەحەپەساوییەوە چاوی تێبڕی، قەرەجەکە کەمانچە ژەنێکی کارامە نەبوو و لەڕاستیدا بەتەنها لەڕێی بیستنەوە فێری مۆسیقا بوو بوو، بەلاّم نەغمەکانی هەڵقولاّوی دڵی بوون و ئاوازەکەی بەجۆش و دەربڕی خەم و شادیی تەواوی قەرەجەکانی جیهان بوو، قەرەجەکە هەر زوو بۆی دەرکەوت کە نزیکایەتییەك لەنێوان ئەوو یۆهانزدا هەیە، بۆیە چاوی بڕییە چاوی منالەکەو ئاوازێکی پۆلکای بەزمگێڕانەی جوان و لەهەمان کاتدا زۆر نامۆی ژەنی کە کەس لێی تێنەدەگەیشت) (بەلاّم بەلای یۆهانزەوە ئەم ئاوازە لەدرکاندنی نهێنییەك دەچوو، بۆ یەکەم جاربوو کەسێك بەزمانێکی دڵنشینەوە لەگەڵیدا بدوێت، ئەو زمانەی کە بووە پردی پەیوەندی بەردەوامی ئەو لەگەڵ دونیادا) یۆهانز لەتەمەنی منداڵییەوە خاوەندی جیهانێکی بەهرەمەندی ڕۆحانییە.. شەرای ئیحاو سروش گیانی دەوروژێنێت و نەشئەی نەواو مۆسیقا بەرەو مەملەکەتی خەیاڵی دەبات. (یۆهانز وردە وردە تێگەیشت کە کەمانچە ژەنە قەرەجەکە لەڕێی مۆسیقاکەیەوە دەیەوێ سەرگوزشتەی ژیانی خۆی بگێڕێتەوە، هەر بۆیە (چاوەکانی نووقاندو پێی نایە نێو دونیای خەیاڵەوە)) گەشتێکی ئەندێشەیی رووەو دنیای بێجوگرافیا و بێسنووری غەجەران، ژیانی ڕەوتەنی و گەڕیدەیی، خاکی بۆهیمیا.. کە لەدواین ساتی عیشق و تراژیدیا دەبێتە مەفتەنی داری ئابەنووس، مرۆڤە روخسار

سوورەکانی دەوری ئاگرو سەرماو برسێتیو تەنیاییو دیمەنی کۆمەڵێك دارکاژ کە بەفر پۆشیونیی،.. قەرەجەکە گوتی: (تۆش ئەی هاوڕێم بەنیگای چاوەکانت زۆر لەوە زیاترت داومەتیٚ کە تا ئێستا وەرمگرتووە)

غەریبترین کێشە لەوەدایە کە خودی ئەڤیندارو بەهرەمەند درکی ئەوە دەکات کە (خودا جیهانەو جیهان لەخودادایە) رۆحی نووسینیش غەجەرێکەو هەوڵدەدات گەمە بەکۆدی ئاوازەکانی گەردوون بکاتو چێژو لەززەت لەو ئیقاعخانەی عەبەسە وەربگرێت، مۆسیقا وەك هونەرێکی بالاّی هەست بزوێن..هێدی هێدی رۆحی غەمگین دەپڕوکێنێت، رۆحیش لەشێوەی پێکهاتەیەکی رەنگی بریتییە لەکۆمەڵێك مۆنادو نەغەم..

"یۆهانز کارلسکی".. بەتاسەی هەستو ئیحساسەوە شەیدای جوانیو مۆسیقای لەرەی دەنگە.. هەر بۆیە لەڕێگەی ئەو هەستەوە خەریکی تەواوکردنی ئۆپێرا رەهاکەیەتی (نووسینی ئۆپێرایەك، جوانترین ئۆپێرای گشت سەردەمەکان بێت).. بێرکلی (BERKLEY) چەنیٚ جوانی گوتووە (ئێمە جگە لەو شتانەی هەستەکانمان پێمان دەڵێن ناتوانین زیاتر دەربارەی جیهان بزانین).. (بەلاّم خۆیشی ژەنیارێکی شایستە بوو، لەبەرئەوەی تەواوی ئەو ئاوازانە، لەسەری پەنجەکانیەوە نا، بەڵکو لەناخی دڵیەوە سەرچاوەیان دەگرت) (بەمجۆرە یۆهانز لەتەمەنی حەوتساڵیداو لەکڵێسای سانت لویس ئانلیلی لەپاریسدا یەکەمین کۆنسێرتی خۆی پێشکەش کرد).. (لەکاتی ژەنیندا چاوانی نووقاندو کەوتە سەما، لەگەڵ هەر چەمانەوەو جووڵەیەکی جەستەیدا، دەتگوت متمانەی بەخۆی زیاتر دەبێت، یۆهانزو کەمانچەکەی بووبوون بەیەك، نۆتە پاكو کریستاڵیەکان یەکەیەکە لەکەمانچەکەوە بەرزدەبوونەوەو سەریان لەتاقە گومەزییە کۆنو بەردینەکە هەڵدەسوو). لەدنیای وەهمە جوانو رەنگاوڕەنگەکانی هەر میهردۆستو بەهرەدارو داهێنەرێکدا، فریاد رەسێك هەس چوون فروستادێکی فیردەوسی بەردەوام لەشالاّوە خەتەرناکەکانی مەرگو تیری ناوادەی چاوی بەدو پیلانە ئەهریمەنیەکان دەیپارێزێت، ئەو ئافرەتە رەشپۆشەی لەشێوەی (مادۆنا).. دەردەکەوێتو بەلالاّنەوەو مۆسیقاو گۆرانی برینەکانی ساڕێژ دەکات.. (چاوی کردەوەو ئافرەتێکی بینی کە بەسەر سەریەوە وەستابوو، جلوبەرگێکی درێژی رەشی سەربازی پۆشیبوو و رەشمەی ئەسپێکی رەشباویشی لەدەستابوو، یۆهانز دەیتوانی هەست بەنیگا پڕ شەوقەکەی ئەو بکات، چاوەکانی لەو تاریکیەدا ئەدرەوشانەوە) (مەتارەیەکی لەناو زینی ئەسپەکەی دەرهێناو لای یۆهانزەوە کەوتە سەر ئەژنۆ، سەری بەرزکردەوەو یارمەتییدا تا قومێك ئاو بخواتەوە، پاشان لەو کەشە پڕ خەمو کەسەرەدا دەستی کرد بەگۆرانی چڕین، دەنگی بەڕادەیەك زولاڵو دڵڕفێن بوو کە یۆهانز برینەکانی خۆی لەبیرچووەوەو کەوتە دونیایەکی خاڵی لەئازارەوە) (بەدرێژایی ئەو شەوگارە، ئافرەتەکە ئەوی وەکو مناڵێك بەخۆیەوە نووساندو گۆرانیی بۆ وت. دواجاریش دەمەو سەحەر، ئافرەتەکە ماچێکی لێوەکانی کرد، بەمجۆرە یۆهانز چاوی نوقاندو خەوی لێکەوت) فۆنیمی لەنجەدار پاژێکی لەمۆنادەکانی ماڵی راستەقینەی رۆح بەرکەوتووە، بۆیە شتگەلێکی تیایە لەئیکسیر دەکات، شەپۆلێکی لەززەتدار لەحەشیشو نەشئەی ناوادە، بەلەز دیٚو لەپانتایی گیان دەداتو دەسگیر ناکرێت.. بەپێی فەلسەفەی ئەفلاتون یان سۆفیزمانی ئەفلاتونی نویٚ.. کە لە(پریشکی ئاگرەکە) دەدوێن.. (بەڵیٚ تەنانەت لەگوڵە باخێکداو لەگوڵە نێرگزێکیشدا ئەم

جۆره تیشکه خودایانەیه دەبینین).. پریشکی ئاگرەکه (ئەم ڕووناکی خودایانەیه لەبوونەوەرەکاندا هەیه، لەناو گوڵه خەشخاشێکدا، که دەدرەوشێتەوە، بەڵام مەزنترین نهێنی خوایانه لەڕێگەی ڕۆحی خۆمانەوه لێی نزیك دەبینەوە.. لەوێ لەگەڵ نهێنی ژیاندا ببینه یەك).. نۆڤلێتی (کەمانچه ڕەشەکه) وەك ڕوگەی عیشق و ئەڤین لەڕێگەی ئەم دەنگه ڕۆحییه ئەفلاتونییەوە دەرگاکانی (جوانی) دەکاتەوه لێره فۆنیم یا نەغمەی ئەو دەنگه ئۆپێراییه که لەچەندین چرکەی ناوادەو چاوەڕواننەکراودا لەقوڕگی فروستادەیەکی (فیردەوسین)ەوە مانەندی چەهچەهەی بولبولێکی لانەوازو خۆشئاواز دەچریکێنرێت، ئەم لەته دەنگه ناز پەروەرو ئاوازداره جادویەکەو لەگەڵ خەون و موزیك و فەزای گەردوون و ڕەنگی ڕەشی هەیوولای خیلْقەتا ئاوێزان بووه،.. ئەو دەنگه ئیکسیری بەهرەیەکه، تا دێ بەعیشق و ئازارو ئەشکەنجەیەك لەنێو دڵ و دەروونی (یۆهانز)دا دەڕسکێت، پێڕاگەیاندن و هەڵکەوتنی ئەو بەهره ئۆپێراییه لەگەشەسەندن و هەڵکەوتنی -مەسیح- دەکات، کابرای غەجەر لەخاکی ڕەشی (بۆهیمیا)وه دێ، مانەندی (مەجوس) وێڵ و سەرگەردانی بەدواداچوونی ئەو موژده خواییەیه، غەجەر بەڕۆح و دڵ و زەردەخەنەی تژی لەمیهرو بەرائەت و ئاوازەکانی خاکی بۆهیمیا پێشوازی لەو بەهرەیه دەکات، هەروەها دەرکەوتنی ماریا و کارلا و مادۆنای مەجدەلییه.. لەشێوەی دایك و دەسگیران و دۆستی ڕۆحی.. (دەمەو سەحەر، ئافرەتەکه ماچێکی لێوەکانی کرد، بەمجۆره یۆهانز چاوی نووقاندو خەوی لێکەوت).. یا ئاشنابوونی (یۆهانز کارلسکی) بە(ئیراسمۆس)ی کەمانچەسازو کەمانچەزان.. وەك باوکێکی دلۆڤانی پڕاوپڕ لەزانست و ئەزمون و بەینەت و عیشق و موزیك.. بەحاڵەتێکی (مەکتوب) لەقەڵەم دەدرێت.. (نەخێر.. تەنها هەست دەکەم دەستی چارەنووس ئێمەی بەیەك گەیاندووه).. لێره بەپێویستی دەزانم ئاماژه بەنووسینەکەی کاك (سامی هادی) بدەم که لەژ(5) 2005/12/12.. ڕۆژنامەی (چاودێر)دا دەربارەی (کەمانچه ڕەشەکه) بڵاویکردۆتەوەو تیایدا لەخەون و دەنگه ئۆپێراییەکەی (کارلا) دەدوێت و مەرگی موتسارد (مۆزارت).. بیردەخاتەوەو دەڵێ: (یۆهانز کارلسکی) تەواو کەسایەتی مۆزارتی تیا بەرجەستەبووه، دەشڵێ ئەگەر بۆ مێژوو بگەڕێینەوە، یۆهانز کارلسکی لەساڵی 1795دا تەمەنی 31 ساڵ بووه که ساڵی 1787 مۆزارتیش تەمەنی 31 ساڵ بووەو هەموو پێکهاتەکانی سەردەمی مناڵی مۆزارت لەکەسایەتی یۆهانزدا کۆبۆتەوه).. ئیتر لێرەوه گەمه لەززەتدارەکەی عیشق و هونەر دەسپێدەکات، گەمەی نووسینەوەی چرکه شێتیەکانی سەر لەوحی ڕۆح، (چالاکی هونەرمەند وەك یاریەك وایه، مرۆڤیش تەنها ئەو کاته سەربەسته که یاری دەکات).. چونکه (مرۆڤ هەموو گەردوونی لەناوەوەیدا هەڵگرتووه).. (هەم بوداو هەم کیرکگۆر.. هەستیان دەکرد که تەنها چرکەیەکی کورت دەژین).. وا درەنگ دەرکەوتنی (ئیراسمۆس) وەك کاراکتەرێکی ڕۆحانی، زۆر لەدەرکەوتنی کەسایەتی -سوزوکی-نۆڤلێتی-بەفر-دەکات-بەڵام که (یۆکۆ) لەوێ دەگاته لای.. سوزوکی چوون-یاقوب-بەبۆنی کراسەکەی-یوسف-سۆمایی دەگەڕێتەوه،.. (ئیراسمۆس)یش.. بەهەمان شێوه خاوەندی جیهانێکی گەردوونیه، ئەو لەگەڵ خەون و دنیای پڕ عیشق و فۆنیمه لەنجەدارەکانی (کارلا)دا دەژیت (نیشتمانی ڕاستەقینەی من دونیای مۆسیقایه، ئیتر گوێ بەشتەکانیتر نادەم، هەرچەنده تۆ وەکو سەربازێك ڕەنگه تێگەیشتنێکی

تایبەتیت بۆ ئەم مەسەلانە نەبێت) یۆهانز سەرێکی راوەشاندو بەحەسرەتەوە وتی: (من بەناچاری بووم بەسەرباز، ئەگینا پێشتر من مۆسیقاژەن بووم).. هەست کە دەوروژێت ئیکسیری فۆنیمو مۆرفێم.. هەڵدەچێت، بەهرە مۆنادە ئەڤینییەکانی کە پڕیەتی لەتوخمی شێتی، ئاوێتەو ئاوێزانی شەپۆلی رەنگو لەنجەی ئاوازو کۆنتێکستی زمان دەکات.. ئەمەیش چرکەی جەزبەو غەیبووبەی سەماو ژەنینو نووسینو نیگارکێشانو..تاد.. (یۆهانز چەند مانگێك بوو کەمانچەی نەژەنیبوو و ئامێرەکە لەدەستیدا بەڕادەیەکی سەیر سوك بوو، بەرەو لای لووتی بردیو بۆنێکی دارەکەی کرد، ئینجا بەنەرمی دەستێکی پیاهێنا، ئەتوت دەست بەسەر لەشی ئافرەتێکدا دەهێنێت، ئامێرەکەی لەنێوان شانو چەناگەیدا جێگیرکردو کەوانەکەی گرتو دەستی بەژەنین کرد.. سەرەتا زۆر لەسەرخۆ دەیژەنی، بەڵام وردە وردە خێرا بوو و کۆمەڵێك (پیزیکاتۆ)ی دڵرفێنی ژەنیو پاشان لەپڕێکا وەستاو ماوەیەك ماتو بێجووڵەبوو، چاوەکانی نووقاندبوونو لەخۆشیانا هەڵئەلەرزی).. (بەخێرهاتیت بۆ وڵاتی مۆسیقا! بەخێر هاتیت بۆماڵەکەی ئێراسمۆس) ئێراسمۆس خاوەنی سێ شتی بەنرخ بوو، تەختەیەکی شەترەنج کە بەلافی خۆی ئەفسووناوی بوو، بوتڵێك شەرابی (گراپا) کە کەس نازانێت چەند کۆن بوو، هەروەها (کەمانچەیەکی رەش).. (بەیانیان خەریکی چاککردنەوەیان دروستکردنی کەمانچە بوو، عەسران گراپای ئەدڵۆپاندو ئێوارانیش یاریی شەترەنجی دەکرد).. دواجار یۆهانز لەشوێنکاری ئەو کابرایەدا ئەو سەرچاوەی ئیلهامەی دۆزییەوە کە بۆ نووسینی ئۆپێراکەی پێویستی پێبوو. تەقسی گراپانۆشینو ئاخافتن لەمەڕ عیشقو زەمەنو لەنێو چوونی پڕشنگەکانی جوانی، شەرابی (گراپا) خوێنی

(رۆح)ی باوکە بەفەرزەندەی دەبەخشێت تا لەفەزای رۆحی گەردووندا پەرشو بڵاوی بکات.. (ئێراسمۆس هەڵسا، دووجامی هێنا، هەردووکیانی پڕ لەشەرابێکی هەنگوینی کردو یەکێکیانی دایە دەست کەمانچەژەنەکە.. هانێ تامی بکە یۆهانز! پێکی یەکەم لەئاگر دەچێت! دووەم لەقەیفە! سێیەمیشیان.. لەسەرەتای خەونێك دەچێت) ئەی شەترەنج.. سەرنجڕاکێش؟ نا، ئەفسووناوی! بۆ ئەوەی ببیتە شەترەنجزانێکی کارامە، ئەبێ کەمێك شێت بیت، بەڕادەیەك لەسەر ئەم کارە بەردەوام بیت تا ئەقڵت لەدەست ئەدەیت، لەڕاستیدا شەترەنج تاقە یارییەکە پشت بەشێتی دەبەستێو هەر ئەمەشە وا لەمن دەکات یاریی شەترەنج بکەمو حەزم لێی بێت).. بەڵام ئەوەی بەلای (یۆهانزە)و سەرنجڕاکێش بوو، کەمانچەڕەشە کە بوو، مۆسیقا بەلای ئەمەوە شتێکی سیحراوی بوو، (هەرگیز کەمانچەیەکی لەم چەشنەی نەدیبو، کەمانچەیەکی وەها رەش، وەها ناسكو وەها جوان، لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا شتێکی تیابوو دەبووە مایەی شڵەژانی مرۆڤ ئەم کەمانچەیە لەچاوی ئەمدا زیندوو دەینواند).. (رۆلان بارت).. لێکدانەوەی کۆدو هەڵوەشاندنەوەی هێماکان هێند بەپێویست نازانێت، گرنگ ئەوەیە لەنجەی دەلالە زەینی خوێنەر رووەو خەیاڵ رابماڵێتو رۆح چنگ چنگ بەنگو حەشیشی ئەڤینی تێبکرێتو سەرسامو سەوداسەر لەوحی بوونو دەنك دەنك پرژانی زیخی زەمەنو پرشنگ پرشنگ تیشکەکانی گیانو کەڤاڵی رووخساری جوانی بنووسرێت (ئێراسمۆس) بۆتە بارستێك لەسەرابو یادەوەریو لەگەڵ تیشکگەلێك فۆنیمو جوانی ئیلاهیدا دەژیت، کەمانچە رەشەکە تەنها ئاماژەیەکە بۆ وەبیرهێنانەوەی ئەوی دی، ئەگینا، جوانێك هەس تا هەتایە لەنێو مەملەکەتی داڕمیاوی زەمەندا راکشاوە، .. ئەو بەردەوام

هەستێك دەیخرۆشێنێت (تەنها شت كە بوونی هەیە، ئەو شتەیە، كە هەستی پێدەكەین)، بەڵام هاوكات هەست بەزیندویەتی ئەو دەنگە دەكات (نەسیمێك بەسە بۆ ئەوەی بیلەرێنێتەوە، ئاوازەكەی هێندە نامۆیە، گەر بۆ تاقە جارێكیش ببیستیت بۆ هەتا هەتایە دەتگۆڕێت، لەچەشنی قومێك بەختەوەریی پەتی ئەچێت، كە ئەگەر بۆ جارێك تاقیت كردبێتەوە، چیدی ئەو كەسەی پێشوو نابیت، بەڵێ ژەنینی ئەو كەمانچە رەشە ئاوەهایە) (هیچ شتێك لەوە ناخۆشتر نییە كە لەهەموو ژیانتدا بۆ تاقە جارێك تامی بەختەوەریی راستەقینە بكەیت، چونكە دوای ئەوە، هەموو شتەكانی‌تر دەبنە مایەی غەمگینیت، تەنانەت سادەترین شتەكانیش) ئیراسمۆس.. هێدی هێدی رازو نهێنیەكانی دنیای داهێنانی بۆ دەدركێنێت.. رۆژێك دێت تۆ ئۆپێراكەت دەنووسیت‌و پاشان پێشكەشی دەكەیت، لەوانەیە بۆ تاقە جارێك، رەنگە بەتەنها بۆ خۆت، بەڵام پێشكەشی دەكەیت، بەڵام پێویستە بەدوای بەشەكانی تری خەونەكەتدا بگەڕێیت، لەوانەیە هەر بەشەی لەشوێنێك بێت، بەڵام لەهەموو شوێنێك زیاتر وا لەناو ناخی خۆتدا) (هەر كەسەو رێگای خەونەكانی خۆی دەبڕێت، ئەوەش كە تۆ ئەو ئافرەتە سەیرە لەخەونەكانتدا دەبینی، خۆی لەخۆیدا شایەتی بۆ ئەم قسەیەی من ئەدات) (رۆژێكی یەكشەممەی مانگی نۆڤەمبەری ساڵی 1797، لەكاتێكا كلوو كلوو بەفر بەسەر شاری ڤینیسیادا دەباری، یۆهانز بەمەبەستی نوێژی شێوان بۆ كڵێسای سان زەكەریا دەچوو، لەكۆتایی رێوڕەسمەكەدا، نوێژكەرەكان هەڵسان‌و لەكڵێساكە چوونە دەرێ، بەڵام یۆهانز لەوێ بەتەنیا مایەوە كاتێ بەتەنیا لەماڵی خودا كەوتبووە سەر ئەژنۆ، گوێی لەدەنگی كەسێك بوو، دەنگی ئافرەتێك كە زۆر بەناسكی‌و غەمگینانە گۆرانیی دەوت، یۆهانز مووچڕكێك بەمووڕەگەی پشتیدا هات، دەنگەكە لەهەمان ئەو دەنگە دەچوو كە ئەو شەوە لەمەیدانی شەڕەكەدا بیستبووی.. یۆهانز نەشئەی خۆشی دایگرت، پڕكێشی نەكرد چاوی بكاتەوە، لەوە دەترسا گەر چاوی بكاتەوە تەلیسمەكە بشكێت‌و گۆرانییەكە كۆتایی بێت، ئەو پێویستی بەوەبوو زیاتر گوێی لەو دەنگە بێت، چاوەڕێ بوو، چاوەڕێ بوو شتێك لەدەروونیدا دروست بێت‌و گەشە بكات، شتێك كە لەمناڵبوون دەچێت، لەهاتنە ناوەوەی بەشێكی بوونی بۆ نێو ئەم دونیایە، ئەو ئۆپێراكەی بۆ ئەم دەنگە دەنووسی‌و قەراربوو ئۆپێراكە لەرێی خاوەنی ئەم دەنگەوە پێشكەش بكرێ.. كە گۆرانییەكە كۆتایی هات، یۆهانز چاوی كردەوە لەسەرخۆ هەڵساو سەیرێكی دەوروپشتی خۆی كرد، بەڵام كەسی لێنەبوون دەنگ‌و ئاوازەكە نەمابوون‌و كڵێساكە چۆڵ‌و هۆڵ بوو.. بەتەنها خۆی‌و یادەوەریی ئەو نەغمەیە مابوونەوە كە لەچواردەوریدا دەنگی ئەدایەوە.. ئەمە دووەم جاربوو ئەو بدۆزێتەوەو لەدەستی بداتەوە) بەپێی تێگەیشتنی كۆنی مەسیحی.. خوداوەند تەنها پیاو نییە، بەڵكو لایەنێكی مێینەو سروشتێكی دایكایەتیشی هەیە، بەیۆنانی بەولایەنەی خوداوەند دەگوترێت-سۆفیا- (سۆفیا) مانای حیكمەت دەبەخشێت، (هیلدەگارد)ی راهیبە دەیگوت لەدیدەكانیدا (سۆفیا) خۆی نیشانداوە، جل‌وبەرگێكی ئاڵتوونی لەبەردا بووەو بەخشڵ‌و مرواری گرانبەها رازاندۆتەوە، هەروەها ئەو ژنەی لەتەقالیدە عیرفانییەكان بەناوی (سۆفیا) دەناسرێتەوە كە وێنەی (مەعشوقە)، زراڤو باڵا بەرزە.. (نالی).. دەڵێ..

تا سونبولی زولفت لەنیهالی قەدت ئالا

من دوودی هەناسەم گەیە عالەمی باڵا

(ئیراسمۆس) لەڕێگەی تەلیسمی کەمانچە ڕەشەکەو عیشقی (کارلا-سۆفیا)وە.. لەنەوای دەنگێك دەدوێت لەبێدەنگییەکانی نێو ڕۆح دەکات، دەیەوێت (یۆهانز) بگەیەنێتە چرکەکانی (OM) ئۆم ئەو بڕگە پیرۆزەیە کە لەزمانی هیندیدا لەواژەی AUM پێکهاتووە، زێتر درك بەعیشق و دەنگ و جوانی و نهێنییەکانی (بوون) بکات، بەڵام لەبونیادی قووڵی تێکستەوە- دەلالە گەلێك خۆ دەردەخەن و مانا گەلێك دەردەبڕن.. بەزمانێك هەرگیز زمانێکی بەهێزو ترسناکی دەستەجەمعی نییە، زمانێکە لەچرپەچرپ و سرپە سرپ و خۆ دواندن و وڕێنەیەکی لەززەتاوی دەکات، ئەو هسهسەی زمانە جارێك لەموتعەو لەززەتە ئیرۆتیکیەکانی تێکست دەدوێت و جارجارەش لەجیهانی لێوانلێو لەفەنتازیای ئاماژەدا لەشکڵ و شێوەو ڕوخساری سۆفیا و نەرسیسدا دەردەکەوێت، بەبزەو خەندەو زەردەخەنەوە لەهیکرا لەقاقای پێکەنینێکی دەدات و بەچرپەوە ئێژێ ئێوە لەگۆڕستانەکانی زەمەنی ونبووی 1797دا بەدوای مانا دەگەڕێن، ماناکەی بوونی هەیە، مانا تۆپەڵە جیوەیەکە چلۆن دەسەبەر دەکرێت، چین چین توێ توێ مانەندی سەلکە پیازێك دەق هەڵدەنەوە تا بەناواخن و کرۆکەکەی دەگەن! لەداری ئابەنووسی کەمانە ڕەشەکەوە لەفەزای بۆهیمیا بڕوانن غەجەرە ژەنیارەکە چۆن بەرانبەر ئاتەشکە دەی عیشق دانیشتووە و مۆسیقا بۆ جوانیەکانی (کارلا فێرینزیی).. دەژەنێت و دەمامکی ڕوخساری دەمامکپۆشانی شەوانی کەرنەڤاڵی ڤینیسیا هەڵدەنەوە. سەیری شەپۆلە ئیرۆتیکیەکانی چاوو ئاگرەکانی گۆنا بکەن!.. بەڵام پیر دەڵێ: (کەمانچەیەکی بێخەوشی وا کە دەنگی بەڕادەیەك بەرزبێت هەر کە ژەنرا ئاسمان ببڕێت و لەگەڵ خوادا بپەیڤێت)..

پیر دەڵێ: (ئەوە دەزانین کە ئەم توانایە لەگەڵ نیشانەی شێتیدا کە پێیان دەکرێ هەڵکەوتوویەك بکەنە دێوانەیەك دواجار یەکشتن) ئیراسمۆس دەڵێ: ئەو نەوایەی کە هەوڵم ئەدا بیدۆزمەوەو بۆ هەمیشە لەناو دڵی کەمانچەکانمدا بیپارێزم، لەڕاستیدا ئەو مۆسیقا پەتییە، بریتی بوو لەنەوایەکی مرۆیی، دەنگی ئافرەتێك، نەوایەك کە لەدەنگی خۆم باشتر دەیناسم، گەرچی بەتەنها لەخەونەکانمدا دەتوانم گوێم لەو نەوایە بێت) (سەرەتای پەرجوویەکم دەبینی، پەرجوویەك کە دەبووە مایەی پەیدابوونی دەنگێك کە لەتوانایدا بێت جیهانی مرۆڤەکان بەجیهانی فریشتەکانەوە ببەستێتەوە) (ئافرەتێکم دەبینی بەرەو لای من دەهات نەمدەناسی نەسیمای بەلامەوە ئاشنابوو و نە بەژن و بالای، بەڵام دەنگە زێڕینەکەی سەرتاپای شەوانمی تەنیبۆوەو هەموو جارێکیش بەبیستنی ئەو دەنگە ئەتوت خەریکە دڵم شەقار شەقار دەبێت. لەڕاستیدا عاشقی ئافرەتێك بوو بووم کە بوونی نەبوو هەموو شەوێك لەهەمان خەوندا، بەدەوری شارێکی سەیردا دەسووڕامەوە ئاوازی کەمانچەیەك لەدوورەوە دەهاتەگوێ، بەرەو سەرچاوەی دەنگەکە هەنگاوم دەنا.. لەنێو ئاوەکەدا وێنەی دەموچاوێکم دەبینی کە چارشێوەی پۆشیبوو.. بەشێنەیی لێی نزیك دەبوومەوەو دەستم دەخستە سەرشانی، کاتێك ئافرەتە لاوەکە ڕووی تێدەکردم، سەیرم دەکرد کەمانچە ناژەنێت، بەڵکو خۆی کەمانچەیەکە!.. ئەو نازانم ئافرەتە، یا مۆسیقایە یان خەونە..) (کارلا چاوی نووقاندبوو و لەسەر کورسییەکی گەورە دانیشتبوو، کاتێ چوومە ژوورەوە، ئەو خەواڵووبوو، چاوی کردەوە هەر کەسەیری کردم، کەوتمە داوی سیحری چاوەکانییەوە. دووچاوی ڕەش و قووڵ و گەش، بسکە ڕەشەکانی جیلوەیەکی تری بەجوانی

روخساره ڕەنگپەڕیوەکەی بەخشیبوو) هەر کە گوێم لەدەنگی بوو، زانیم کە ئەمە هەمان ئەو ئافرەتەیە کە ساڵانێکە خەونەکانی منی داگیرکردووەو بۆشم دەرکەوت کە دوچاری عیشقی بووم پرسیم: ئەو دەنگە دەنگە ئارامیتان ناشێوێنێت؟

وەڵامی دامەوە: هەرگیز من عاشقی مۆسیقاو ئاوازو پێکەنینم، ئەم شتانە دەبنە مایەی دڵخۆشی بۆ من (کارلا، من جوانترین کەمانچەی دنیات بۆ دروست دەکەم، باشترین کەمانچەیەك کە تا ئێستا دروستکرابێ.. من ئەو ئامێرەت بۆ دروست دەکەم کە دەنگی لەدەنگی تۆ بچێت).

ئەمەم وت، بەبێ ئەوەی بزانم کە بەم بەڵێنەم، هەم خۆمو هەم ئەویش بۆ هەتاهەتایە لەدەست ئەدەم!) تێکست بەزمانێکی فەنتازی لەجوانیەکانی شاری ڤینیسیا دەدوێت، دەڵێی کردەی دەقئاویزانی لەگەڵ شیعری (قبلای خان)ی (کولردج)و چیرۆکی دووبرا زەرنگرەکەی (توماس مان)دا ئەنجامداوە، جارجارە چەندین رستەو دەستەواژەی بارگاوی بەتوخمەکانی ئەفسانە لەپڕێکا گیانی خوێنەر دەورووژێنن، بەڵام ئەفسوونی جوانی هەمیشە لەکۆشكو تەلارەکەی (کۆنت فێرینزی) دەکات کە هێدی هێدی زەبری شاڵاوەکانی زەمانو مەرگەساتی جەنگە نادادپەروەرییەکانی (دەسەڵات) رەونەقو درەوشانەوەی دەفەوتێنن، رۆحی ئاڵۆزی جوانیش وەك (رامبۆ) لەجیهانی شیعردا جەختی لەسەر دەکات، مانەندی سیحری دەنگو روخساری قەشەنگی (کارلا)یەو هەرگیزاو هەرگیز دەسگیر ناکرێت!.. کەمانچە رەشەکە بەرجەستەکراوی گیانی رەنگاوڕەنگی (ئیراسمۆس)و (کارلا)یەو کەس بۆی نییە بیژەنێت، (یۆهانز کالیسکی)یش پەیتا پەیتا لەڕێگەی عیشقو خۆپێگەیاندنو میهری رۆحی گەردوونەوە خودی خۆی دەدۆزێتەوەو ئاستەنگەکانی بەردەم دونیای مۆسیقا تێکدەشکێنێتو ئەڤینی فروستادە رەشپۆشە شەبەنگئامێزەکە دەنووسێتەوەو ئۆپێرا نموونەییەکەی تەواو دەکات.

سەرچاوە:

ناوی کتێب: کەمانچە رەشەکە (رۆمان).

نووسینی: ماکسێنس فێرمین

وەرگێڕانی: ئازاد بەرزنجی

دەزگای چاپو پەخشی سەردەم

چاپی یەکەم 2005 سلێمانی